

Manifest kinderopvang

**Veranker de
unieke expertise
van de
kinderopvang**

25 juni 2019

Veranker de unieke expertise van de kinderopvang

Kinderopvang is goed voor de ontwikkeling van kinderen^[i]. “Investeren in kinderen loont, in het bijzonder op jonge leeftijd. De stroom wetenschappelijke studies die dat als conclusie hebben, is lang.”^[ii] Kinderopvang is meer en moet meer zijn dan een arbeidsmarktinstrument, meer dan gescheiden werelden voor kinderen mét en kinderen zonder een achterstand. Dit denken wint steeds meer terrein. De unieke expertise van de kinderopvang bestaat uit drie cruciale pijlers: de rol van kinderopvang bij de ontwikkeling van het jonge kind (0-6-jaar), de rol van kinderopvang bij de brede talentontwikkeling van het oudere kind (6-12 jaar) en ondersteuning van en dienstverlening aan ouders. De duurzame inzet en uitvoering van deze expertise staat onder druk. De Brancheorganisatie Kinderopvang (BK), de Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang (BMK) en de Belangenvereniging van ouders in de kinderopvang (BOinK) roepen op deze expertise steviger te verankeren in het aanbod aan kinderen, opdat we kinderen optimaal begeleiden in hun ontwikkeling in een veranderende wereld.

De maatschappij zal antwoord moeten vinden op twee majeure problemen. Het eerste is de nog steeds toenemende laaggeletterdheid die tot gevolg heeft dat grote groepen volwassenen in onze maatschappij buiten spel komen te staan. Het tweede en met het eerste nauw verbonden probleem, is de steeds permanentere kloof tussen groepen kinderen als gevolg van de grote verschillen in sociaal economische status van hun ouders. De kinderopvang kan, samen met het primair onderwijs, een belangrijke bijdrage leveren aan het oplossen van deze twee problemen. Een integraal en inclusief aanbod waarbij ieder kind in de voorschoolse periode de kans krijgt om zich op zijn of haar eigen niveau optimaal te ontwikkelen is daarbij het uitgangspunt (waarbij het herkennen en ondersteunen in het vroegste stadium van kinderen met een achterstand van doorslaggevend belang is^[iii]) net als de brede talentontwikkeling van oudere kinderen^[iv].

Pijler 1: ontwikkeling jonge kind (0-6 jaar)

“Kinderen tot zes à zeven jaar ontwikkelen zich holistisch, waarbij de verschillende ontwikkelings-domeinen zich spelenderwijs en in interactief met elkaar ontwikkelen. (..) Spelen is daarbij een integrerende activiteit, omdat binnen het spel alle genoemde ontwikkelingsdomeinen samenkomen.”^[vi] Aan het woord is emeritus-hoogleraar Sieneke Goorhuis-Brouwer in het boek *Peuters en kleuters zijn geen leerlingen*. Goorhuis-Brouwer houdt, net als veel andere wetenschappers^[vi], een warm pleidooi voor spel bij jonge kinderen. Dat de ontwikkeling van kinderen tot een jaar of zes een andere is dan vanaf een jaar of zes weten we al langer. In de ons omringende landen zien we dat het formele onderwijs pas vanaf zes jaar begint. Tot ongeveer zes jaar is het sociaal-emotionele welbevinden van jonge kinderen het eerste opvoedingsdoel, pas daarna gaat het schoolse leren een belangrijke rol spelen.

De kinderopvang heeft specifieke expertise waar het gaat om de ontwikkeling van kinderen via spel. Medewerkers zijn gewend te kijken naar wat kinderen nodig hebben en verrijken dit spel. De kern van het Pedagogisch kader kinderopvang^[vii], het ‘handboek’ voor pedagogisch medewerkers, is het scheppen van voorwaarden om het spel van kinderen te stimuleren door het grijpen en creëren van kansen. Daar waar kinderopvang gewend is te handelen naar de individuele behoeften van kinderen (een baby - en diens breinontwikkeling - heeft echt iets anders nodig dan een peuter), is het onderwijs van oudsher meer gericht op methodieken en op de klas. Al maakt ook het onderwijs ontwikkelingen door gericht op meer aandacht voor het individuele kind, onder meer als gevolg van het passend onderwijs. Uit het onderwijsveld krijgen we signalen dat het kleuteronderwijs te ‘schools’ dreigt te worden, met te veel nadruk op de cognitieve ontwikkeling. De kennis over het jonge kind lijkt verdwenen^[viii]. Lector Annerieke Boland stelt dit in haar lectorale rede:

“Hoewel internationaal erkend wordt dat spelen van groot belang is voor de ontwikkeling van kinderen (o.a. Van der Aalsvoort, 2009, 2011; Lester & Russell, 2008; Shipley, 2013), is er in het onderwijs geen duidelijk beeld van de mechanismen van het leren in het spel en de plek die spelen kan hebben in het onderwijs (Van Oers, 2011a: 51). Die onduidelijke beelden geven spel een hele kwetsbare positie in de op kwalificatie gerichte onderwijsbenadering. (..) ^[ix] Dat werkt verschoolsing in de hand.“^[x]

Uit onderzoek blijkt dat ‘geboekte winst’ bij het inlopen van taal en andere achterstanden in de ontwikkeling van jonge kinderen door programma’s gericht op twee- en drie jarigen in de voorschoolse periode, in de groepen 1 en 2 van het

basisonderwijs alsnog verloren gaat.^[xi] Er is de afgelopen jaren, met succes, sterk ingezet op het vergroten van de effectiviteit van de voorschoolse educatie. Het verschil met het buitenland is dat deze programma's in Nederland niet goed genoeg doorlopen tot het moment dat kinderen zes jaar worden. Het al met vierjarige leeftijd starten met school met daarmee gepaard gaand het al op te jonge leeftijd inzetten op het verwerven van cognitieve competenties lijkt vooral voor de kinderen met een vorm van achterstand negatief uit te werken. Waarom zetten we de expertise van de kinderopvang niet in voor kinderen tot zes jaar? Goorhuis-Brouwer:

“In mijn contacten met de kinderopvang ben ik steeds weer onder de indruk van de inventiviteit van deze leiders om met jonge kinderen om te gaan. Zij staan niet boven de kinderen, maar er midden tussenin. (..) Kortom: waarom mogen de huidige leiders van de kinderopvang en peuterspeelzaal niet ook gewoon de leerkrachten van groep 1 en 2 zijn?”^[xii].

Pijler 2: brede talentontwikkeling (6-12 jaar)

Al in 2013 stelde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) dat onderwijs en kinderopvang een kwalitatieve slag moeten doormaken om de werknemers van de toekomst op te leiden. Er is sprake van een groeiend besef dat kinderen andere competenties nodig hebben voor de samenleving van de toekomst^[xiii]. De buitenschoolse opvang kan een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van deze competenties. Hoogleraar Paul Leseman verwoordt dit als volgt:

“Nieuwe vaardigheden vragen om aanvullende pedagogisch-educatieve arrangementen (met extra tijd) die mogelijk gecreëerd kunnen worden door samenwerking van onderwijs en de buitenschoolse kinderopvang, bijvoorbeeld in de vorm van hele-dag arrangementen. Wat betreft talentontwikkeling en selectie (voor vervolgonderwijs en latere maatschappelijke posities) is er sprake van eenzijdigheid. Het onderwijs, door de op zichzelf terecht nadruk op schoolse basisvaardigheden, mist mogelijkheden om andere talenten (creatief, sportief, technologisch, sociaal, organisatorisch, ondernemerschap) te ontdekken en te cultiveren. Samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang, vanuit een goed – nationaal gedeeld – informeel, op meervoudige talentontwikkeling gericht curriculum, kan bijdragen aan versterking van het toekomstige menselijk kapitaal van onze samenleving.”^[xiv]

Onderwijspedagoog Gert Biesta onderscheidt drie functies van het onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Goed onderwijs is volgens Biesta onderwijs dat aan deze drie dimensies een plek geeft.^[xv]

Het onderwijs wordt overladen met oude en nieuwe ambities die het maar ten dele waar kan maken; denk aan passend onderwijs, 21^e eeuwse vaardigheden, techniek, toekomstgericht ontwikkelen en onderzoekend en ontwerpnd leren. Curriculum.nu werkt daarom met veel betrokkenen aan onderwijs dat aansluit bij de moderne samenleving. Leerlingen hebben sinds jaar en dag recht op 940 uren per jaar^[xvi], terwijl de ambities groeien en taken toenemen. Het onderwijs hoeft dit echter niet alleen te doen. Samenwerking met buitenschoolse opvang kan soelaas bieden. (Voormalig) Lector Anne van der Kooi onderbouwt dat verschillende leerprocessen elkaar kunnen versterken:

“Als in de verlengde schooldag bijvoorbeeld drama wordt aangeboden, dan biedt dat de mogelijkheid om de taligheid uit die dramales terug te laten komen in het taalonderwijs. Van belang is dan wel dat de reguliere schooldag en de verlengde schooldag niet

op elkaar volgende onderdelen van het schoolprogramma zijn maar geïntegreerd worden. De brede school zou doorgaande leerlijnen met de kinderopvang, peuterspeelzaal en buitenschoolse opvang moeten vormen, waardoor die instellingen onderdeel zijn van de leergemeenschap.”^[xvii]

Gelijke kansen op ontwikkeling

Ouders zoeken steeds vaker naar oplossingen buiten het onderwijs als hun kind extra aandacht nodig heeft. Dit schaduwonderwijs leidt, omdat het maar voor een deel van de ouders betaalbaar en bereikbaar is, tot toenemende kansenongelijkheid. Landelijk onderzoek en een brief van Minister Slob^[xviii] hebben dit fenomeen onder de aandacht gebracht. Leleman concludeert onder meer:

“Er is sprake van sterk groeiend schaduwonderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Dat betreft in eerste instantie allerlei vormen van extra les, huiswerkbegeleiding, remedial teaching enz.. De omvang daarvan is inmiddels goed in kaart gebracht en toont een stijgende omzet (De Geus, 2017). Duidelijk is dat schaduwonderwijs sociaal selectief is omdat de kosten grotendeels voor rekening van de ouders komen. In tweede instantie - minder goed in kaart gebracht – omvat schaduwonderwijs ook vele vormen van meertalige, creatieve, musische, sportieve en andere talent-ontwikkende activiteiten in de vrijetijdsfeer. Ook dit aspect van schaduwonderwijs is sociaal selectief, maar waarschijnlijk wel belangrijk voor de kansen van kinderen op succesvolle participatie in onderwijs en samenleving. (..) Samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang in het perspectief van gelijke kansen op brede ontwikkeling, met publieke subsidie om voor effecten van inkomensverschillen te compenseren, kan een oplossing zijn.”^[xix]

De potentie van de samenwerking tussen onderwijs en buitenschoolse opvang als het gaat om duurzaam organisatorisch verankerde brede talentontwikkeling en gelijke kansen is derhalve groot.

Het is essentieel de expertise van kinderopvang in te zetten voor kinderen van 0-6 en van 6-12 jaar; dat kan in iedere vorm van samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang. Samen kunnen primair onderwijs en kinderopvang het aanbod aan kinderen (en ouders) verbeteren, verbreden en verdiepen. Bovendien kunnen we door het werk anders te organiseren een deel van de personeelstekorten in het basisonderwijs en de kinderopvang oplossen en de werkdruk verlichten. Een onderwijsbestuurder verwoordde het al in 2015 zo: “Het team van 2020 zou kunnen bestaan uit pedagogisch medewerkers, specialisten, leerkrachten, universitair docenten maar ook, spelbegeleiders, app-bouwers, kunstenaars, boswachters.”^[xx]

Pijler 3: ondersteuning van en dienstverlening aan ouders

De Wet kinderopvang bepaalt dat kinderopvang verantwoorde kinderopvang biedt en pedagogische doelen nastreeft^[xxi]. Kinderopvang van hoge kwaliteit is immers cruciaal voor kinderen.

Kinderopvang is echter ook gericht op het ondersteunen van ouders in het combineren van werk en de zorg en opvoeding van jonge kinderen. Dat het bevorderen van de arbeidsparticipatie een belangrijk doel van de overheid is, blijkt ook uit de wijze waarop de kinderopvang wordt gefinancierd. Het uitgangspunt van tripartiete financiering maakt dat overheid, werkgevers en ouders elk een derde van de kosten voor hun rekening nemen.

Het aanbod van kinderopvang kent altijd al als basis de expertise van de sector over de ontwikkeling van ‘jonge’ kinderen. Dit aanbod is zoveel mogelijk afgestemd op de vragen en wensen van ouders, zodat zij arbeid en zorg zo goed mogelijk kunnen combineren. Dit laatste is essentieel voor een nieuwe generatie jonge ouders die door een veranderende samenleving geconfronteerd wordt met grote uitdagingen waar het gaat om de arbeidsmarkt en veranderende sociale verhoudingen.

De toename van het aantal burn-outs en andere stressgerelateerde klachten bij jonge ouders geeft aan hoe moeilijk het is om een goede balans tussen werk en privé te vinden.

In het spitsuur van de combinatie van arbeid, opvoeding en zorg, waarin ouders ook nog een carrière opbouwen, al dan niet in combinatie met studie, kan de kinderopvang ouders ontzorgen.

In 2016 vroeg de SER aandacht voor de mogelijkheden om de druk van ‘taakcombineerders’ te verlichten^[xxii]. Kinderopvang is bovendien ‘partner in de opvoeding’: levert samen met ouders een bijdrage aan de ontwikkeling en opvoeding van kinderen.

De nieuwe generatie kent andere prioriteiten, ambities en uitdagingen in werk en ouderschap. Denk bijvoorbeeld aan het toenemend aantal ZZP-ers en het parttime werken, met als gevolg files op maandag, dinsdag en donderdag (wat druk op kinderopvang legt op juist die dagen).

Jonge moeders hebben, in Nederland en in Scandinavische landen, nog steeds het grootste aandeel in het combineren van arbeid en zorg. Ouders keren na de komst van hun eerste kind niet of slechts ten dele terug in het arbeidsproces, verzuimen vaker of stellen hun ambities naar beneden bij.

Met name jonge vrouwen kiezen al aan het begin van hun carrière voor kleine deeltijdbanen. Dit heeft op individueel niveau gevolgen voor hun economische zelfstandigheid en carrièrevooruitzichten. In groter verband heeft dit alles een negatief gevolg voor economie en bedrijfsleven en daarmee een directe impact op onze maatschappij.

Kwalitatief sterke kinderopvang kan door de specifieke expertise een belangrijk bijdrage leveren aan de oplossing van bovengenoemde maatschappelijke problemen. Kinderopvang is goed voor de ontwikkeling van kinderen, kent de ouders, is professioneel, ondernemend en dienstverlenend. Daardoor kan zij goed inspelen op de snelle veranderingen van onze maatschappij en daarvan profiteren onze kinderen, hun ouders, de economie en de samenleving als geheel.

De drie pijlers staan onder druk

Politieke keuzes en ontwikkelingen in de praktijk maken echter dat de borging van de drie pijlers, waarop de specifieke expertise van de kinderopvang berust, ter discussie komt te staan. De afgelopen jaren is stevig ingezet op samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang vanuit gelijkwaardigheid van beide partijen mét beider expertises als voorwaarde voor een optimale ontwikkeling van kinderen. In de praktijk van alledag tekent zich een proces af waarbij deze gelijkwaardigheid niet vanzelfsprekend lijkt te zijn. De Taskforce samenwerking onderwijs en kinderopvang bepleit in *Tijd om door te pakken*^[xxiii] vergaande maatregelen om de samenwerking tussen onderwijs, kinderopvang en zorg^[xxiv] te faciliteren. Het kabinet gaat hier niet in mee. Richtinggevend beleid van de Rijksoverheid om gelijkwaardigheid te borgen ontbreekt daardoor; daar waar de samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang in de praktijk in hoog tempo doorgaat. Dat betekent dat er evenmin gesproken wordt over mogelijke randvoorwaarden om de vorming van kindcentra in goede banen te leiden^[xxv]. Dat brengt risico's met zich mee.^[xxvi]

BK, BMK en BOinK zien in de praktijk (en zijn betrokken bij) goede voorbeelden van gelijkwaardige samenwerking, leidend tot meerwaarde voor kinderen, ouders en medewerkers. Vaak, te vaak, echter zien wij dat de kinderopvang slechts de rol van leverancier van een 'product' toebedeeld krijgt. Hierdoor komt de waarde van de kinderopvang niet tot zijn recht en kan de met de samenwerking beoogde inhoudelijke vernieuwing niet gerealiseerd worden. Een bestuurder, die inmiddels zowel kinderopvang als onderwijs aanstuurt, verwoordt het zo: "het onderwijs doet zichzelf tekort door kinderopvang niet op haar merites te beoordelen. Samen komen we echt verder dan alleen, die meerwaarde is dagelijks in de praktijk te zien."^[xxvii]

Concluderend

Drie pijlers waaruit de unieke expertise van de kinderopvang bestaat zijn cruciaal:

- voor de ontwikkeling van het jonge kind (0-6-jaar);
- voor de brede talentontwikkeling van het oudere kind (6-12 jaar);
- ter ondersteuning van en als dienstverlening aan ouders.

Het is essentieel de unieke expertise van kinderopvang meer in te zetten; dat kan in iedere vorm van samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang. De duurzame inzet en uitvoering van deze expertise staat onder druk. BK, BMK en BOinK pleiten er voor dat beide partijen elkaars expertise expliciet erkennen. De kinderopvang is expert in het domein van het jonge kind en t.a.v. de brede buitenschoolse talentontwikkeling en in de ondersteuning van ouders in de combinatie van arbeid en zorg, terwijl het onderwijs de expert is waar het gaat om het aanleren van schoolse basisvaardigheden voor kinderen vanaf zes jaar. Het inzetten van beider expertises maakt dat onderwijs en kinderopvang samen een veel beter aanbod aan kinderen kunnen doen, gericht op de toekomstige benodigde competenties van kinderen. Er is een breed maatschappelijk debat nodig over een duurzame verankering van de drie pijlers van kinderopvang, als waardevol en onmisbaar voor de bijdrage aan de ontwikkeling van kinderen, de economie en de samenleving als geheel.

Het basisonderwijs heeft in 2019 ongeveer 1,4 miljoen leerlingen (naast het speciaal onderwijs) ^[xxviii]. In het eerste kwartaal 2019 maken ruim 815.000 kinderen gebruik van een vorm van formele kinderopvang. ^[xxix]

Felix Rottenberg, voorzitter BK

Sharon Gesthuizen, voorzitter BMK

Gjalt Jellesma, voorzitter BOinK

25 juni 2019

De BK en BMK vertegenwoordigen middels hun leden ruim 75% van het gehele aanbod aan dagopvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. BOinK vertegenwoordigt middels de bij haar aangesloten oudercommissies ruim 80% van alle ouders die gebruik maken van kinderopvang. BK, BMK en BOinK zijn de leden van de kopgroep kinderopvang (één van de vier kopgroepen die Kindcentra 2020 dragen, naast de kopgroepen onderwijs, jeugdhulp en wethouders) zeer erkentelijk voor hun bijdrage aan de totstandkoming van dit manifest.

^[i] Zie SER *Gelijk goed van start* (2016). Dit SER rapport biedt een state of the art van recent nationaal en internationaal onderzoek, gericht op jonge kinderen. De SER concludeert: “Voorzieningen voor jonge kinderen zijn niet alleen een belangrijk arbeidsmarktinstrument, zij leveren ook een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van kinderen, het verminderen van achterstanden en het bevorderen van gelijke kansen. (...) Vanwege deze effecten loont het om gericht te investeren in deze voorzieningen.”

^[ii] WRR advies ‘Naar een lerende economie’ 2013, pagina 273

^[iii] P. Slot en Leseman P., *Investeren in kinderen van 0-12 jaar, Bevindingen uit de wetenschap*, een uitgave van PACT voor Kindcentra, 2019: zie onder meer pagina 13 , 17 en 23

^[iv] P. Slot en Leseman P., *Investeren in kinderen van 0-12 jaar, Bevindingen uit de wetenschap*, een uitgave van PACT voor Kindcentra, 2019: zie onder meer pagina 31.

^[v] S. Goorhuis Brouwer *Peuters en kleuters zijn geen leerlingen* (2018), pagina 80 , onder verwijzing naar (Pellis 2014). Die ontwikkelingsdomeinen zijn: taalontwikkeling, denkontwikkeling en creatieve ontwikkeling (probleemoplossend vermogen), ontdekken (wereldoriëntatie), bewegen (grote en fijne motoriek).

^[vi] Zie bijvoorbeeld ook de lectorale rede van dr. Annerieke Boland *Het jonge kind*, Hogeschool iPabo, januari 2015: “In de Verenigde Staten en Engeland is aangetoond dat een kindgerichte aanpak, waarin de brede ontwikkeling centraal staat en leerkrachten sensitief en responsief zijn naar kindinitiatief, dat effect het beste laat zien. Veel beter dan een leerkrachtgestuurde aanpak die selectief gericht is op het stimuleren van cognitieve vaardigheden (Schweinhart & Weikart 1997; Schweinhart et al., 2005; Siraj-Blatchford et al., 2003; Sylva et al., 2004; Sammons et al., 2007a, 2007b; Marcon, 2002). In Europees beleid wordt daarom aandacht voor de brede ontwikkeling en een play-based curriculum hoog op de agenda gezet in het beleid voor opvoeding en onderwijs aan jonge kinderen (OECD, 2012). Ook in Nederland zijn deze geluiden bekend (zie o.a. Ter Weel, Van der Horst & Gelauff, 2010).”

^[vii] E. Singer en Kleerekoper, L. *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*, Elsevier Gezondheidszorg, Maarssen, 2009.

^[viii] met het opgaan van de KLOS (Kleuter Leidster Opleiding School) in de pabo (in 1984).

^[ix] Citaat dat er, omwille van de leesbaarheid, tussenuit is gehaald: “Leerkrachten van jonge kinderen maken vaak een onderscheid tussen activiteiten om van te leren en speelactiviteiten. Leren gebeurt volgens veel professionals op momenten waarop gestuurd aan cognitieve doelen wordt gewerkt, meestal ingegeven door de programmering van een methode. Spelen wordt gezien als de tijd voor de kinderen zelf. Deze benadering is riskant, omdat het de kwaliteit van spel als activiteit waarin kinderen zich in de breedte (ook cognitief) ontwikkelen niet waardeert. Daaruit vloeit voort dat ‘leren’ prioriteit krijgt boven ‘spelen’, zowel in het aanbod van activiteiten als in de aandacht die de leerkracht opbrengt voor spelen.”

^[x] Lectorale rede van dr. Annerieke Boland *Het jonge kind*, Hogeschool iPabo, januari 2015

^[xi] Veen, A., Veen, I. van der, Schaik, S. van, Leseman, P. *Kwaliteit in kleutergroepen en de relatie met ontwikkeling van kinderen*. Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek Amsterdam: Kohnstamm Instituut, 2017. Zie ook Slot en Leseman (2019) pagina 27

^[xii] S. Goorhuis Brouwer *Peuters en kleuters zijn geen leerlingen* (2018), pagina 82 en 83

^[xiii] WRR advies ‘Naar een lerende economie’ 2013

^[xiv] Position paper Prof. Dr. P. Leseman, t.b.v. het rondetafelgesprek met de commissie SZW van de Tweede Kamer d.d. 22 november 2018.

^[xv] G.J.J. Biesta, *De school als toegang tot de wereld: Een pedagogische kijk op goed onderwijs*. In R. Klarus & W. Wardekker (eds), *Wat is goed onderwijs? Bijdragen uit de pedagogiek* (pp. 15-35). Den Haag: Boom Lemma Uitgevers, 2011.

^[xvi] Tenminste 7520 uur, verdeeld over acht schooljaren

^[xvii] A. van der Kooi, *De brede school als leergemeenschap*, lector Brede Scholen, openbare les Hogeschool Rotterdam, 2013

^[xviii] Oberon en SEO brachten in 2017 het rapport “Licht op schaduwonderwijs” uit. Zie ook Kamerbrief minister Slob d.d. 24 januari 2018.

^[xix] Position paper Prof. Dr. P. Leseman, t.b.v. het rondetafelgesprek met de commissie SZW van de Tweede Kamer d.d. 22 november 2018..

[xx] Adrie Groot, voorzitter College van Bestuur Blossse, zie <http://m.blosse.nl/#!/news/3594089>

[xxi] Een houder van een kindercentrum biedt verantwoorde kinderopvang, waaronder wordt verstaan het in een veilige en gezonde omgeving bieden van emotionele veiligheid aan kinderen, het bevorderen van de persoonlijke en sociale competentie van kinderen en de socialisatie van kinderen door overdracht van algemeen aanvaarde waarden en normen.

[xxii] Zie SER advies [Een werkende combinatie](#) (2016). De SER pleit er onder meer voor om op de “langere termijn na te gaan hoe de deelname, aantrekkelijkheid en toegankelijkheid van de BSO kan worden verbeterd”.

[xxiii] Taskforce Onderwijs en Kinderopvang, *Tijd om door te pakken*, 2017 .

[xxiv] Vaak is er sprake van samenwerking tussen onderwijs, kinderopvang en jeugdhulp. Deze notitie richt zich niet op de rol van de jeugdhulp. Niet omdat we die niet belangrijk vinden, integendeel! Zo geven geïnterviewden in het onderzoek *Integrale kindcentra over wat hen kenmerkt* (Kohnstamm Instituut, A. Veen, Y. Emmelot, G. Ledoux en M. Gevers Deynoot-Schaub, 2019) aan wat deze samenwerking oplevert, bijvoorbeeld: “Het Talent houdt sinds de integratie van de jeugdhulpverlening cijfermatig bij wat deze preventieve inzet oplevert: ‘Het aantal verwijzingen naar speciaal (basis) onderwijs is sindsdien afgenomen, maar beter zichtbaar is dat de verwijzingen naar externe instanties, zoals psychologen en speltherapeuten, merkbaar zijn afgenomen” (pagina 30 en 31). De focus van onderhavige notitie ligt op de samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang.

[xxv] Het boek *Kindcentra 2020; een realistisch perspectief* (onder redactie van G. van Rozenaal en M. Vaes) (2015) omschrijft randvoorwaarden om de vorming van kindcentra in goede banen te leiden en bovenstaande risico's te vermijden (pagina 51 en 52).

[xxvi] Zie [brief](#) d.d. 5 december 2018. Mogelijke risico is dat scholen de peuteropvang zelf ter hand gaan nemen, wat kan leiden tot een verschooning van de kinderopvang voor de nul- tot vierjarigen, tot nieuwe breuklijnen (een knip op twee jaar; moeten onze peuters al naar de buitenschoolse opvang?), een einde aan inclusie (kinderen van werkende ouders gaan naar kinderopvang, kinderen met kans op een achterstand gaan naar specifieke voorscholen) en onbetaalbare babyopvang, waardoor kinderopvang als arbeidsmarktinstrument onzeker wordt.

[xxvii] Ad Vos, bestuurder van PIT kinderopvang en onderwijs in Zwijndrecht.